

DECA UČINIOCI KRIVIČNIH DELA U NIŠU

UVODNE NAPOMENE

Krivično pravni položaj dece prema našem ranijem i sada važećem zakonodavstvu, imaju sva lica do 14 godina života (čl. 65 st. 1 ranijeg KZ i čl. 72 KZ SFRJ). Ova lica ne mogu biti krivično odgovorna što znači da se prema njima ne može primeniti nikakva krivična sankcija, pa ni kazna ili vaspitna mera koje Krivični zakon predviđa za maloletne izvršioce krivičnih dela. Krivični zakonik koji je važio do 1. 7. 1977. g. u čl. 65 st. 2 predviđao je da organ starateljstva prema ovim licima, u slučajevima kada su prijavljeni kao prestupnici može preduzeti potrebne mere u okviru svojih ovlašćenja. Sada važeći Krivični zakon SFRJ i Krivični zakon SR Srbije ne sadrže ovakvu odredbu, što je u skladu sa odgovarajućim promenama u krivično procesnom zakonodavstvu. Naime, prema odredbi čl. 415 Zakonika o krivičnom postupku koji je važio do 1. 7. 1977. g., kada se u toku krivičnog postupka utvrdi da maloletnik u vreme izvršenja krivičnog dela nije navršio četrnaest godina, obustavlja se krivični postupak i takav maloletnik se upućuje organu starateljstva. Sada važeći Zakon o krivičnom postupku SFRJ (čl. 453) ne predviđa upućivanje maloletnika organu starateljstva, već samo obaveštavanje organa starateljstva, što znači da se ne određuje obaveza organa starateljstva da slučaj maloletnog delinkventa ispita i preduzme odgovarajuće mere. Zakon o odnosima roditelja i dece SR Srbije (čl. 21) predviđa da nadležni organ starateljstva može sam ili po predlogu roditelja uputiti dete zbog njegovih rđavih sklonosti u neku ustanovu ili zavod za vaspitanje i popravlanje.

Zakonski propisi koji određuju šta organ starateljstva može preduzeti prema deci delinkventima sasvim su sumarni, tako da su praktična rešenja različita. Zbog ovakve sumarnosti zakonskih propisa, delinkvencija dece bi trebalo da bude predmet šireg kriminološkog interesovanja. Međutim, delinkvencija dece u našoj zemlji nije mnogo proučavana i o ovom problemu nema mnogo radova. Posebnu pažnju zaslužuju dva istraživanja — jedno izvršeno u Beogradu i drugim mestima Srbije a drugo u Zagrebu.

Sa rezultatima prvog istraživanja javnost je upoznata kroz publikovanu analizu Mr Stanka Pihlera o oblicima prestupništva dece i uspešnosti mera prema deci prestupnicima. Analiza je rezultat istraživanja evidentiranih oblika prestupništva dece u SR Srbiji (uže područje: opštine Zemun, Stari Grad, Negotin, Čačak, Aranđelovac i

Obreñovac). Ovo istraživanje je realizovano u Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu. (Mr Stanko Pihler: Oblici prestupništva dece i uspešnost mera prema deci prestupnicima, Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, juli — septembar 1975, str. 435—453).

Drugo značajno istraživanje problema delinkvencije dece prikazano je kroz studiju »Izvršioци krivičnih dela mlađi od 14 godina« koja je rađena u Zagrebu i čiji su autori Dr Magda Bajer (rukovodilac istraživanja), Dr Đurđica Gajer i Mr Slavko Kljajić a u radu je učestvovao i niz drugih stručnjaka. Ovo istraživanje je obuhvatilo osobe koje su tokom 1970. g. bile prijavljene za izvršenje nekog krivičnog dela, a u vreme izvršenja prijavljenog dela nisu navršile četrnaest godina i imale su prebivalište na užem području grada Zagreba (ispitivano je 295 ovakvih lica — Magda Bajer, Đurđica Gajer, Slavko Kljajić: Izvršioци krivičnih dela mlađi od 14 godina, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu — Odjek za krivičnopravne znanosti, Zagreb 1975, str. 186).

Navedena istraživanja pružaju dosta podataka o fenomenologiji i etiologiji delinkvencije lica mlađih od četrnaest godina i ukazuju na najvažnije kriminološke probleme dečje delinkvencije. Međutim, samo ova istraživanja ne mogu potpuno da zadovolje društvene potrebe za svestranim upoznavanjem asocijalnih oblika ponašanja dece i opasnosti koju ova lica predstavljaju za društvo. Otkrivanje te opasnosti ima višestruki značaj, jer veliki broj maloletnika povratnika počinje svoju prestupničku karijeru pre navršene četrnaeste godine života, znači u doba detinjstva. Sem toga, za unapređenje zakonodavstva i prakse u ovoj oblasti neophodno je dalje izučavati šta društvo preduzima da bi sprečilo delinkvenciju dece i kakva je efikasnost preduzetih socijalnih mera.

Ovaj prikaz delinkvencije dece u Nišu ima za cilj da doprinese sagledavanju nekih problema kriminaliteta dece na području opštine Niš u godinama 1975, 1976. i 1977., te da se tako pruži doprinos upoznavanju problema ovoga kriminaliteta uopšte. Obuhvaćen je fenomenološki i etiološki aspekt, vrste i efikasnost mera koje se primenjuju prema deci delinkventima. Analize su rađene prema podacima i slučajevima evidentiranim u Centru za socijalni rad u Nišu, tako da je njihova potpunost i sveobuhvatnost ograničena mogućnošću prikupljanja podataka i načinom obrade predmeta u Centru. Tako su najpotpuniji podaci prikupljeni za 1975. i 1977. g., dok su za 1976. g. bili dostupni samo predmeti delinkventne dece koja su recidivirala. Radi se o evidentiranom kriminalitetu dece u Centru za socijalni rad a ne o stvarnoj masi kriminaliteta dece. Poznato je da se krivična dela dece često ne prijavljuju, pa i ne evidentiraju. Sem toga na području opštine Niš ne postoji jedinstvena evidencija ove delinkvencije tako da se podaci o obimu delinkvencije dece razlikuju u SUP-u, tužilaštvu i Centru za socijalni rad. Ovo je pored ostalog posledica rešavanja određenog broja slučajeva kroz razgovor ukazivanjem na nedozvoljenost određenog ponašanja, tako da se ni takvi slučajevi ne evidentiraju.

1. FENOMENOLOGIJA KRIVIČNIH DELA DECE

Na bazi prikupljenog materijala o delinkvenciji dece u Centru za socijalni rad u Nišu, moguće je izvršiti izvesnu fenomenološku analizu jednog broja karakteristika ovog oblika nedozvoljenog ponašanja za period od tri godine (1975, 1976. i 1977.). Iako prikupljeni podaci nisu dovoljni da bi se dali čvrsti zaključci u vezi sa krivičnim delima dece, ipak se za navedene tri godine uočavaju izvesne fenomenološke karakteristike ove vrste kriminaliteta.

— Delinkvencija dece obuhvata vršenje krivičnih dela i asocijalno ponašanje, koje ili prethodi vršenju krivičnih dela i javlja se samostalno ili uz vršenje krivičnih dela, dok vršenje prekršaja nije evidentirano.

— Manje je asocijalnih (devijantnih) ponašanja koja prethode vršenju krivičnih dela i javljaju se samostalno nego izvršenih krivičnih dela i asocijalnih (devijantnih) ponašanja uz izvršena krivična dela.

— Preovlađuju imovinska krivična dela (krađa i teška krađa).

— U većini slučajeva mesto izvršenja krivičnog dela je prebivalište dece a asocijalno ponašanje je evidentirano samo u prebivalištu.

— Postoje izvesne razlike prema polu dece s obzirom na vrstu krivičnih dela koja vrše.

— Jednim delom su delinkventna deca stanovala u određenom zaostalom delu grada Niša pretežno nastanjenog Romima.

— Zapaženo je da se deca za vršenje krivičnih dela pretežno udružuju sa decom, ali nisu uočeni neki posebni oblici čisto dečjeg saučesništva.

— Znatn broj delinkventne dece pojavljuju se kao recidivisti.

a) Vrste, obim i struktura kriminaliteta dece

Centar za socijalni rad je u 1975. g. evidentirao 46 slučajeva dečje delinkvencije (14 slučajeva asocijalnih ponašanja i 32 slučaja izvršenja krivičnih dela); 1976. g. evidentirano je 16 slučajeva i 1977. g. 16 slučajeva, što znači da je u navedene tri godine evidentirano ukupno 8 slučajeva delinkventne dece. Ako ove podatke uporedimo sa podacima u periodu od 1970—1974. g. vidimo da je ukupan broj delinkventne dece u godinama 1972, 1973. i 1974. bio veći — iznosio je 121. Naime, 1970. g. bilo je 59 delinkventne dece, 1971. g. 38; 1972. g. 41; 1973. g. 35 i 1974. g. 45. Ukupno je u periodu od 1970—1974. g. evidentirano 218 slučajeva delinkventne dece ili 20% od ukupnog broja evidentiranih krivičnih dela koja su izvršili maloletni delinkventi, što predstavlja zabrinjavajući udeo.

Podaci iz 1976. i 1977. g. pokazuju da su u ovim godinama deca evidentirana kao izvršioc i krivičnih dela. Asocijalno (devijantno) ponašanje (bežanje iz škole, kuće, tuča, pušenje) konstatovano je kod četrnaestoro dece 1975. g., dok vršenje prekršaja nije evidentirano. To ne znači da u 1976. i 1977. g. nije bilo asocijalnih ponašanja dece i da deca nisu vršila prekršaje, ali takvi slučajevi nisu evidentirani.

U pogledu strukture kriminaliteta dece i vrste izvršenih krivičnih dela, zapaženo je da preovlađuje imovinski kriminalitet (krađa,

teška krađa): Godine 1975. od ukupno 32 evidentirana slučaja izvršenja krivičnih dela deset je evidentirano zbog izvršenja krivičnog dela teške krađe, šesnaest zbog krivičnog dela krađe, jedan zbog oštećenja tuđe stvari, jedan zbog ugrožavanja javnog saobraćaja, jedan zbog ubistva iz nehata, tri zbog uništenja, oštećenja ili uklanjanja znakova kojima se upozorava na opasnost. Godine 1976. u sedam slučajeva dece recidivista evidentirano je izvršenje krivičnih dela krađe. Godine 1977. od šesnaest evidentiranih slučajeva tri je zbog izvršenja krivičnog dela teške krađe, deset zbog krivičnog dela krađe, jedan zbog sitnog dela krađe, jedan zbog utaje i jedan zbog oduzimanja motornog vozila. Treba napomenuti da ponašanje dece prestupnika nije cenio sud i kvalifikovao kao krivično delo već je to učinilo javno tužilaštvo u rešenju o obustavi postupka, tako da su podaci o vrstama krivičnih dela dati prema toj kvalifikaciji.

Kada posmatramo broj izvršenih krivičnih dela možemo da zapazimo postojanje sticaja samo kod krivičnih dela krađe i teške krađe. 1975. g. po jedno delo teške krađe izvršilo je devetoro dece a u jednom evidentiranom slučaju izvršena su dva krivična dela teške krađe. Iste godine u devet evidentiranih slučajeva izvršeno je jedno krivično delo krađe a u sedam slučajeva četiri i više krivičnih dela krađe u sticanju. 1977. g. u pet slučajeva izvršeno je jedno krivično delo krađe, u jednom slučaju dva a u četiri slučaja četiri i više krivičnih dela krađe u sticanju.

Pojavni oblici, okolnosti i posledice izvršenja krivičnih dela razlikuju se prema vrstama izvršenih krivičnih dela i o njima ne postoji u predmetima dovoljno podataka. Ipak, prema raspoloživom materijalu, može se doći do izvesnih zaključaka o pojedinim pojavnim oblicima krivičnih dela. Kod imovinskih krivičnih dela (krađe i teške krađe) najčešći pojavni oblici su: oduzimanje bicikla; novčanika sa novcem u samouslugama, robnim kućama i na pijaci; obijanje školskih prostorija i oduzimanje novca ili većeg broja svezaka, olovaka i knjiga; obijanje seoske prodavnice i oduzimanje bombona i čokolada; skidanje i oduzimanje farova sa motornih vozila i sl. Krivično delo utaje izvršeno je na taj način što je prisvojen koverat sa ličnim dohocima radnika jednog preduzeća (13.520,85 din.) nađen na putu. Krivično delo ubistva iz nehata izvršio je dečak star jedanaest godina na taj način što je lovačkom puškom ubio oca. Krivično delo uništenje i oštećenje ili uklanjanje znakova kojima se upozorava na opasnost izvršilo je troje dece tako što su skidali akumulatore i signale sa železničkih kompozicija na pruzi.

Navedeni podaci o oblicima i načinu izvršenja pojedinih krivičnih dela ukazuju i na postojanje težih oblika kriminaliteta kod dece.

Istakli smo da je 1975. g. pored dece izvršilaca krivičnih dela evidentiran i određen broj slučajeva asocijalnog ponašanja (devijantnog ponašanja) — skitnja, bežanje iz škole i kuće, tuča, pušenje i sl. Takvih slučajeva 1975. g. bilo je četrnaest i u svim slučajevima asocijalno ponašanje se pojavilo samostalno i nezavisno od vršenja krivičnih dela. Međutim, 1975. i 1976. g. evidentirano je asocijalno ponašanje pored vršenja krivičnog dela i to: 1975. g. u dva slučaja bežanje iz škole, u pet slučajeva bežanje od kuće i u jednom slučaju agresiv-

nost prema okolini; 1976. g. u sedam slučajeva dece koja su recidivirala vršenju krivičnih dela praćeno je i asocijalnim ponašanjem, koje se u svim ovim slučajevima javljalo i pre vršenja krivičnih dela; 1977. god. u pet slučajeva pored vršenja krivičnih dela javilo se asocijalno ponašanje u vidu bežanja iz škole i u istom broju u vidu bežanja od kuće.

Podaci o asocijalnom ponašanju dece pokazuju da se u velikom broju slučajeva ovakvo ponašanje javlja pored vršenja krivičnih dela i prethodi vršenju krivičnih dela. Zbog toga je evidentiranju i praćenju ovakvog ponašanja potrebno posvetiti posebnu pažnju da bi se njegovim otklanjanjem eventualno sprećilo kasnije vršenje krivičnih dela.

b) Pol i uzrast delinkventne dece i vrsta krivićnih dela

Podaci o dećjoj delinkvenciji 1975. g. pokazuju da je od ukupno 32 dece koja su vršila krivićna dela 30 muškog pola, a samo 2 ženskog pola; 1976. g. sedmoro dece koja su recidivirala muškog su pola; 1977. god. od 16 dece izvršilaca krivićnih dela 14 je muškog a 2 ženskog pola. Na osnovu ovih podataka zaključujemo da je ućešće devojćica u vršenju krivićnih dela znatno manje nego ućešće dećaka. Asocijalno (devijantno) ponašanje takode je više zastupljeno meću dećacima, mada je tu ućešće devojćica veće nego kod vršenja krivićnih dela — 1975. god. od 14 slučajeva asocijalnog ponašanja bilo je 8 dećaka a 6 devojćica sa ovakvim ponašanjem.

Upoređivanjem vrste krivićnih dela i pola delinkventne dece vidimo da devojćice ućestvuju samo u vršenju imovinskih krivićnih dela i to krađe (1975. g. dva slućaja i 1977. g. dva slućaja); dok su dećaci zastupljeni kao izvršioći ostalih krivićnih dela, ali najviše krivićnih dela krađe i teške krađe.

Posebno je interesantno ispitati u kom uzrastu deca poćinju sa vršenjem krivićnih dela i sa asocijalnim ponašanjem. Taj uzrast je razlićit kod pojedine dece, ali moćemo zaključiti da u godinama 1975, 1976. i 1977. nije evidentirano vršenje krivićnih dela ili asocijalno ponašanje kod dece mlađe od devet godina. Upoređićemo vrstu krivićnog dela zbog kojeg su deca evidentirana i doba kada su ućinila prvo krivićno delo.

Godine 1975. kod krivićnih dela:

— teške krađe evidentirano je izvršenje krivićnih dela u devedesetj godini (jedan slućaj), u desetoj godini (ćetiri slućaja), u dvanaestoj godini (jedan slućaj) i trinaestoj godini (dva slućaja);

— krađe evidentirano je izvršenje krivićnih dela u devetoj godini (pet slućajeva), u desetoj godini (ćetiri slućaja), u jedanaestoj godini (jedan slućaj), u trinaestoj godini (sedam slućajeva);

— ugroćavanja javnog saobraćaja u trinaestoj godini (jedan slućaj);

— ubistva iz nehata u jedanaestoj godini (jedan slućaj);

— oštećenja tuđe stvari u desetoj godini (jedan slućaj).

Godine 1977. kod krivičnih dela:

— teške krađe evidentirano je izvršenje krivičnog dela u dvanaestoj, desetoj i devetoj godini;

— krađe evidentirano je izvršenje krivičnog dela u devetoj i desetoj godini (po jedan slučaj), u jedanaestoj i trinaestoj godini (po četiri slučaja);

— sitnog dela krađe evidentirano je izvršenje krivičnog dela u jedanaestoj godini;

— utaje evidentirano je izvršenje krivičnog dela u jedanaestoj godini i

— oduzimanja motornog vozila evidentirano je izvršenje krivičnog dela u trinaestoj godini.

Podaci o uzrastu dece kod kojih je evidentiran prvi prestup pokazuju da se deca u najvećem broju slučajeva pojavljuju kao izvršioци krivičnih dela u trinaestoj godini, kada su već osamostaljena, fizički snažnija i uključena u razne društvene grupe. Ovo se ne odnosi na decu koja su recidivirala, jer su ova deca evidentirana kao izvršioци krivičnih dela počev od devete godine.

Podaci o asocijalnom (devijantnom) ponašanju evidentiranom 1975. g. pokazuju da najveći broj dece počinje da se devijantno ponaša u trinaestoj godini (osam slučajeva), u dvanaestoj godini (pet slučajeva), i u jedanaestoj godini (jedan slučaj). Kada se asocijalno ponašanje javlja zajedno sa vršenjem krivičnih dela mnogo je ranije evidentirano — u devetoj i desetoj godini života.

c) Vrsta i obim krivičnih dela dece prema prebivalištu

Istakli smo da je predmet ove analize kriminalitet dece na teritoriji Opštine Niš u godinama 1975, 1976. i 1977. U navedenim godinama najviše dece delinkvenata evidentirano je u gradu Nišu i u najvećem broju slučajeva dete je izvršilo krivično delo u svom prebivalištu, što pokazuje slabu pokretljivost lica ovog uzrasta.

U toku 1975. g. evidentirano je izvršenje krivičnog dela teške krađe u Nišu, Popovcu, Kamenici i Lazarevom Selu; krivična dela krađe najviše su vršena u Nišu (trinaest slučajeva), zatim u Ostrovici, Trupalu i Popovcu; krivično delo oštenjenja tuđe stvari izvršeno je u Nišu; ugrožavanje javnog saobraćaja u Popovcu a ubistvo iz nehata u Lalincu.

Krivična dela krađe, koja su vršila 1976. g. deca koja su recidivirala, izvršena su u Nišu.

U toku 1977. g. evidentirano je jedno krivično delo teške krađe izvršeno u Nišu, jedno u Niškoj Banji, jedno u Čokotu; devet krivičnih dela krađe izvršeno je u Nišu, jedno u Rujniku; jedno krivično delo sitno delo krađe izvršeno je u Nišu; krivično delo utaje u Nišu i oduzimanje motornog vozila u Nišu.

Međutim, na osnovu navedenih podataka ne možemo sa sigurnošću da zaključimo da u Opštini Niš najviše krivičnih dela vrše deca

čije je prebivalište u Nišu. Ovo stoga što postoji mogućnost intenzivnijeg prijavljivanja kriminaliteta dece u gradu nego u selima. Opštine. Ali, sa sigurnošću se može zaključiti da deca vrše krivična dela u najvećem broju slučajeva u svom prebivalištu. Tako je 1975. g. od 32 evidentirana krivična dela samo četiri izvršeno van prebivališta a 1977. g. samo jedno od šesnaest evidentiranih krivičnih dela izvršeno je van prebivališta.

Analiza prikupljenih podataka o rasporedu kriminaliteta dece u pojedinim delovima grada Niša, pokazuje da je nešto veće učešće u imovinskom kriminalitetu dece sa siromašnog područja grada — pretežno nastanjenog Romima. Godine 1975. od 32 slučaja izvršenja krivičnih dela učešće dece sa ovog područja grada bilo je u 12 slučajeva a 1977. g. od 16 slučajeva devetoro dece je nastanjeno na ovom području. Godine 1976. g. sva evidentirana deca recidivisti — njih sedam — nastanjena su na navedenom području grada. Ipak, na osnovu ovih podataka ne možemo da zaključimo da su deca sa ovog područja nosioci kriminaliteta dece na području Opštine, jer je zapaženo učešće dece sa drugih područja grada (područja Mesnih zajednica „Mija Stanimirović«, »Bubanj«, »Rasadnik« i dr.). Veće učešće dece sa područja grada pretežno nastanjenog Romima može se objasniti nerešenim stambenim i ostalim pitanjima, vezanim za ovaj deo grada, mnogobrojnošću članova porodice, nezaposlenošću članova porodice i lošim materijalnim uslovima života.

d) Saučesništvo kod delinkventne dece

Kod delinkventne dece saučesništvo, kao oblik udruživanja u cilju vršenja krivičnih dela, ukazuje na povećanu društvenu opasnost delinkventne dece i posebno je značajno kada se deca za vršenje krivičnih dela udružuju sa punoletnim licima.

Na osnovu prikupljenih podataka nismo mogli da dođemo do određenih zaključaka u pogledu uloge koju imaju pojedina deca kada se udružuju, uloge ostalih saučesnika i sl., jer evidentiranje ovih podataka nije vršeno. Ipak, postoje podaci o tome ko je saučesnik deteta pri vršenju krivičnih dela, pa ćemo ove podatke uporediti sa vrstama krivičnih dela koja deca vrše sama ili u saučesništvu.

Podaci iz 1975. godine pokazuju da je osmoro dece samo vršilo krivična dela, četrnaestoro dece je krivična dela vršilo zajedno sa drugom decom, sedmoro dece sa decom i maloletnicima i dva deteta je vršilo krivična dela samo sa maloletnicima.

U 1976. godini u sedam slučajeva dece koja su recidivirala četvoro dece je krivična dela vršilo sa drugom decom i maloletnicima a jedno sa punoletnim licem, dok su ostala sama vršila krivična dela.

U toku 1977. g. sedmoro dece je samo vršilo krivična dela, sedmoro dece sa ostalom decom, jedno sa decom i maloletnicima i dva sa maloletnicima.

Možemo da zaključimo da se deca pretežno i u većem broju udružuju sa decom prilikom vršenja krivičnih dela, dok je udruživa-

nje sa punoletnim licima retko. Sem toga, zapaženo je da u grupi za izvršenje krivičnih dela učestvuju članovi porodice — mlađa ili starija braća i da se saučesništvo javlja kod krivičnih dela krađe i teške krađe.

e) *Recidivizam kod delinkventne dece*

Uz saučesništvo recidivizam ukazuje na veću društvenu opasnost delinkventne dece. S obzirom na to da se recidivizam vezuje uglavnom za punoletne izvršioce krivičnih dela, koji imaju određenu prestupničku karijeru, pretpostavlja se da kod dece delinkvenata ne dolazi do naročitog izražaja jer se radi o veoma mladim licima i kratkom periodu detinjstva zbog čega je manja mogućnost recidiviranja. Međutim, podaci iz 1975, 1976. i 1977. g. pokazuju da se znatan broj delinkventne dece pojavljuju kao recidivisti.

Prema podacima iz 1975. g. od 32 dece izvršilaca krivičnih dela sedmoro dece je ranije već vršilo krivična dela; 1976. g. od šesnaest evidentiranih izvršilaca krivičnih dela sedmoro je recidiviralo a 1977. g. od šesnaest evidentiranih za tri je konstatovano da su recidivisti. Manji broj dece recidivista u 1977. jednim delom je rezultat činjenice da su deca koja su recidivirala 1975. i 1976. g. napunila 14 godina, tako da u 1977. g. nisu evidentirana kao deca delinkventi.

U svim slučajevima recidivizma dece zapaženo je asocijalno ponašanje pored vršenja krivičnih dela i vršenje više od jednog krivičnog dela. Sem toga, u navedenim slučajevima recidivizam je zastupljen samo kod krivičnih dela krađe i teške krađe.

2) ETIOLOŠKI ASPEKT DELINKVENCije DECE

Etiološke analize delinkvencije dece u Nišu za period od tri godine — 1975, 1976. i 1977. — obuhvataju analizu porodice iz koje delinkventna deca potiču, materijalno stanje, broj članova porodice, odnose u porodici, kriminalitet i ostale socijalnopatološke pojave u porodici, uspeh dece u školi i psihološke karakteristike ličnosti delinkventne dece. Kao i fenomenološka i ove su analize ograničene mogućnostima prikupljanja navedenih podataka i činjenicom da li je u svim slučajevima stručni tim centra za socijalni rad vršio ispitivanje navedenih podataka. Tako podaci o psihološkim karakteristikama delinkventne dece postoje u nekim predmetima iz 1975. g. a 1977. g. nije vršena obrada sa psihološkog i pedagoškog aspekta. Ipak, raspoloživi podaci pružaju mogućnost uočavanja određenih etioloških karakteristika kriminaliteta dece u Nišu:

- delinkventna deca najčešće potiču iz radničkih porodica,
- porodice iz kojih delinkventna deca potiču u većini slučajeva su potpune i sa dobrim porodičnim odnosima između roditelja, dok se u odnosima između roditelja i dece najčešće konstatuje nedostatak potrebne brige ili nedovoljna briga oko vaspitanja dece,
- materijalni i stambeni uslovi života porodica iz kojih potiču delinkventna deca u znatnom broju slučajeva su loši.

— veliki broj porodica iz kojih potiču delinkventna deca su sa većim brojem članova domaćinstva i sa većim brojem dece (četvoro i više),

— obrazovni nivo roditelja, posebno majki, veoma je nizak a u većini slučajeva majke su nezaposlene,

— kriminalitet i ostale socijalnopatološke pojave kod članova porodice delinkventne dece zapaženi su u manjem broju slučajeva,

— analiza uspeha u školi pokazuje da veći broj delinkventne dece redovno završava razrede,

— psihološka analiza ličnosti delinkventne dece u slučajevima gde je vršena pokazuje da je veći broj delinkventne dece sa prosečnom inteligencijom.

a) Socijalno poreklo i porodične prilike

Socijalno poreklo delinkventne dece odredili smo prema ocu deteta sem kada se radilo o vanbračnom detetu, detetu koje nema živog oca ili je otac napustio porodicu i kada predmet nije obradio socijalni radnik tako da nema ovih podataka.

U 1975. godini od 46 slučajeva delinkventne dece, 29 dece potiče iz radničke porodice, dok za ostale nema podataka. U većini slučajeva otac je zaposlen, samo u sedam nije. Podaci iz 1977. godine pokazuju da iz radničke porodice potiče desetoro dece a iz zanatlijske četvoro, dok za dva slučaja nema podataka u predmetima. Za razliku od stanja u 1975. g., kada je u većini slučajeva otac bio zaposlen, 1977. g. evidentirano je da su očevi osmoro dece nezaposleni. Majke su u većem broju domaćice i nezaposlene.

Ovakvo stanje u pogledu zaposlenosti roditelja uslovljava određene materijalne uslove života. U slučajevima evidentiranim 1975. g. ovi materijalni uslovi su loši kod 18 porodica a kod 24 zadovoljavajući, dok su 1977. g. kod 7 porodica materijalni uslovi loši a kod devet zadovoljavajući.

Interesantno je istaći da je veći broj dece iz potpunih porodica. Podaci iz 1975. g. pokazuju da je od 46 slučajeva u 30 slučajeva bračna zajednica potpuna, dok je u ostalim deficijenta porodica i to: zbog razvoda osam slučajeva, smrti oca tri slučaja, otac je napustio porodicu u dva slučaja, majka je napustila porodicu u jednom slučaju a u jednom slučaju i otac i majka su napustili decu, dok je u jednom slučaju dete povereno drugoj porodici na čuvanje. Prema podacima iz 1977. godine porodica je potpuna u 14 slučajeva (dve su vanbračne zajednice) a deficijenta zbog smrti majke u jednom i zbog toga što je otac napustio porodicu u jednom slučaju.

Odnosi u porodici, kako su evidentirani od strane socijalnog radnika Centra, uglavnom su dobri između roditelja i delinkventne dece (1975. g. u 24 porodice su dobri a u 8 loši a 1977. g. u 10 porodica dobri a u 6 loši), ali nisu zadovoljavajući između roditelja i dece. Između roditelja i delinkventne dece postoji nedoslednost u vaspitanju i nedovoljno posvećivanje pažnje vaspitanju dece. Ovo se može objasniti činjenicom da je veliki broj delinkventne dece u porodicama sa više

članova i većim brojem dece. Porodice su sa četvoro i više dece a broj članova domaćinstva se kreće i do deset. U toku 1975. g. evidentirano je tri dvočlane, osam tročlanih, osamnaest četvoročlanih i petnaest petočlanih i višečlanih porodica. Godine 1977. evidentirana je jedna dvočlana, četiri četvoročlane i jedanaest petočlanih i višečlanih porodica.

Od socijalnopatoloških pojava kod članova porodice delinkventne dece uočen je alkoholizam u dva slučaja (jedan 1975. i jedan 1976. god.), dok je kriminalitet u porodici uočen u toku 1975. g. u osam slučajeva (u četiri otac vrši krivična dela a u četiri braća) i u toku 1977. godine u dva slučaja otac je vršio krivična dela. Pod pretpostavkom da je u svakom predmetu vršeno ispitivanje postojanja socijalnopatoloških pojava i kriminaliteta u porodicama delinkventne dece, možemo da zaključimo da zastupljenost ovih pojava u porodicama delinkventne dece nije velika.

b) Analiza uspeha u školi

S obzirom na uzrast delinkventne dece i vreme kada je kod njih evidentirano prvo vršenje krivičnih dela, možemo da zaključimo da je najveći broj delinkventne dece u grupi učenika od III do VII razreda osnovne škole. Od 39 slučajeva evidentiranih 1975. g. u kojima su obrađeni podaci o uspehu u školi, devetnaestoro dece je redovno završavalo razrede, osam je ponavljalo, pet pokazalo slab uspeh iz nekoliko predmeta a sedam ne pohađa školu. Kod dece koja su redovno završavala razrede uspeh u školovanju je vrlo dobar u većini slučajeva, što je potvrđivalo zaključak stručnog tima da je izvršeno delo situacionog karaktera.

Od 16 slučajeva evidentiranih 1977. g. redovno je završavalo razrede desetoro dece, ponavljalo je dvoje, pokazalo slab uspeh iz nekog predmeta jedno a nije pohađalo školu troje dece.

I pored toga što je prema navedenim podacima veći broj delinkventne dece redovno završavalo razrede, ne treba zanemariti činjenicu da je u znatnom broju slučajeva u vreme izvršenja krivičnog dela uspeh ove dece bio znatno slabiji nego pre izvršenja krivičnog dela i da određen broj dece uopšte ne pohađa školu.

c) Psihološka analiza ličnosti delinkventne dece

Spomenuli smo da slika o psihološkim karakteristikama ličnosti delinkventne dece u godinama 1975, 1976. i 1977. ne može da bude potpuna zbog toga što je psihološka obrada vršena samo u predmetima iz 1975. g. i to u 15 slučajeva, a podaci o psihosomatskom statusu dece evidentirani su u 3 slučaja.

Prilikom obrade predmeta od strane psihologa konstatovan je koeficijent inteligencije delinkventne dece, opšte znanje, komunikativnost, prihvaćenost od društva, ponašanje, sposobnosti, težnje, postojanje vaspitne zapuštenosti i odnos prema izvršenom krivičnom delu.

U najvećem broju slučajeva delinkventna deca su sa prosečnom inteligencijom — njih devet, inteligenciju ispod proseka ima troje dece i iznad proseka troje dece. Dobro opšte znanje imaju sva deca koja redovno završavaju razrede; vaspitno je zapušteno četvoro dece; jedno dete pokazuje posebne likovne sposobnosti koje prevazilaze sposobnosti dece tog uzrasta a osećanje krivice zbog izvršenog krivičnog dela naročito je došlo do izražaja kod dvoje dece. Kod jednog deteta je uočena psihomotorna nestabilnost, kod jednog poremećaji u govoru a jedno je bolovalo od potresa mozga.

S obzirom na ograničene mogućnosti ispitivanja podataka o psihološkim karakteristikama ličnosti delinkventne dece, ne možemo izvesti neke opštije zaključke i argumentovano dovoditi u uzročnu vezu psihološke karakteristike ličnosti sa vršenjem krivičnih dela i asocijalnim ponašanjem delinkventne dece.

3) MERE SOCIJALNE ZAŠTITE PRIMENJENE PREMA DELINKVENTNOJ DECI

Saglasno važećim zakonskim propisima prema delinkventnoj deci se ne primenjuju vaspitne mere koje se primenjuju prema maloletnim izvršiocima krivičnih dela. Zakon o odnosima roditelja i dece SR Srbije u čl. 21 predviđa da nadležni organ starateljstva može sam ili po predlogu roditelja uputiti dete zbog njegovih rđavih sklonosti u neku ustanovu ili zavod za vaspitanje i popravljavanje a Zakon o dopunama Zakona o porodičnom smeštaju dece SR Srbije u čl. 4 predviđa smeštaj u porodicu vaspitno zapuštenog deteta odn. deteta sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju.

Analiza mera primenjenih od strane Centra za socijalni rad u Nišu prema delinkventnoj deci u godinama 1975, 1976. i 1977. pokazuje da nijedno delinkventno dete ili dete sa asocijalnim ponašanjem nije smešteno u neku ustanovu ili zavod za vaspitanje ili popravljavanje. Posle obrade slučaja socijalni radnik, psiholog i pedagog samo predlažu praćenje slučaja, kontakt sa roditeljima i detetom ili obavezu razgovora sa detetom u određenim vremenskim razmacima, kao i praćenje uspeha i ponašanja u školi. Uspešnost ovih mera ne može se sagledati, jer se u predmetima ne konstatuje da li je slučaj praćen na navedeni način i kakva je efikasnost primenjenih mera. U većini slučajeva kada dete nije kasnije recidiviralo pozivanje u Centar, razgovor sa detetom i roditeljima, obaveštavanje nastavnika u školi, praćenje uspeha i ponašanja u školi, bilo je dovoljno da se dete usmeri ka dozvoljenim oblicima ponašanja. Kod ove dece izvršenje krivičnog dela je situacionog karaktera i prekor koji im se upućuje na ovaj način kao i ukazivanje na dalje moguće posledice takvog ponašanja obično kod deteta izazovu kajanje i obećanje da se to više neće ponoviti, što se u ovim slučajevima i ispunjava.

Međutim, jedan broj dece recidivira (1976. g. je bilo sedam takvih slučajeva od šesnaest slučajeva izvršenja krivičnih dela u toj godini) i ovakve mere nisu dovoljno efikasne da saniraju nedozvoljeno ponašanje i usmere ka pozitivnom formiranju ličnosti. Kod ove dece one ne daju dobre rezultate a druge mere (smeštaj u drugu porodicu,

vaspitanu ustanovu ili zavod) ne primenjuju se ili se retko primenjuju. Najčešće je jedini izlaz u ovakvim slučajevima čekanje da dete napuni četrnaest godina, pa ako i tada vrši krivična dela, izricanje vaspitne mere od strane suda.

Zbog toga je potrebno mnogo više pažnje posvetiti problemu prevencije dečjeg prestupništva i efikasnijoj primeni mera socijalne zaštite prema deci prestupnicima da bi se sprečila maloletnička delinkvencija. Izvršena analiza mera koje se u tom cilju preduzimaju prema deci učiniocima krivičnih dela u Nišu, ne pokazuje zadovoljavajuće rezultate. Stoga je neophodno mnogo više raditi na tačnom evidentiranju slučajeva izvršenja krivičnih dela i asocijalnog ponašanja dece, široj primeni postojećih mera zavisno od svakog pojedinog slučaja delinkventne dece, uključivanje u obradu i praćenje slučaja celokupnog stručnog tima Centra za socijalni rad a ne samo pojedinih stručnjaka uz savesno i detaljno praćenje primene predloženih mera, naročito u slučajevima dece koja recidiviraju.

CHILDREN — THE DOERS OF CRIMINAL ACTS IN NIŠ
— Summery —

The review of delinquency of children in Niš aims to contribute in perceiving some problems of criminality of the children on the territory of the Community of Niš during the years 1975, 1976 and 1977, and in that way gives its contribution of facing the problems of this criminality in general. Phenomenological and etyological aspects and the kinds and efficiency of measures that are applied with the children delinquents are included and the analyses are done according to the data and the cases noted in the Centre for social work in Niš.

The gathered data show the following phenomenological characteristics of this kind of criminality: the delinquency of children includes the committing of the criminal acts and asocial behaviour, which either precedes the committing of the criminal acts or it appears together with the committing of the criminal acts, while the commitment of the violation is not noted; there are less of asocial behaviours which precede the commitment of the criminal acts and they appear independently than committed criminal acts; the commitment of property criminal acts specially theft and heavy theft outnumber; the place of the commitment of the criminal acts is in most cases the home of children and the asocial behaviour is noted only at home; some number of the delinquent children live in the definite poor parts of the town mostly housed with Gyrsy; children usually become partners with the other children to commit a criminal act; a great number of the delinquent children appear as recidivists.

The etyological analyses of the delinquency of children in Niš for the period of three years (1975, 1976 and 1977) show that: the delinquent children mostly come from the worker's families; the families which the delinquent children come from are in most cases complete with the good family relations between parents, while in the relation between parents and children the lack of necessary care or insufficient care about the upbringing of children can be stated; material and housing conditions of life of the families which the delinquent children come from are in considerable number of cases very bad; a greater number of the families which the delinquent children come from are with greater number of the members of the household and greater number of children; educational level of the parents, particularly of the mothers, is very low; the criminality and the other socialpathological appearances with the members of the delinquent children's families are noticed in less number of cases; the abalysis of the success at school shows that a greater number of the delinquent children finish the school regularly and on time, and psychological analysis of the personality of the delinquent children shows that a greater number is of an average intelligence.

The measures of the social protection which are applied Towards the delinquent children (The observation of the case, the talk both with the child and the parents, the constant control of the success at school and Something like that) show to be very effective when the committed criminal act ist of a situational character. These measures are not effective when the children recidivists are in question and because of that a special attention should be paid to the application of these measures towards the children who repeat the crime (do the recidivism).

It is necessary, as well, to pay much more attention to the problem of the prevention of the children's violation and more effective application (use) of the measures of the social protection towards the children violators in order to prevent the underaged delinquency.

STATE OF NEW YORK

IN SENATE, January 15, 1913.

REPORT

OF THE

COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE

FOR THE YEAR 1912.

ALBANY:

THE STATE PRINTING OFFICE,

1913.